

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația BUCUREȘTI Strada Regală, 6	SUB DIRECȚIA UNUI COMITET	ABONAMENTUL 10 Lei pe an
--	---------------------------	-----------------------------

SCRIITORII MACEDONENI

Ca orice lucru clădit fără a se scormoni adinc pământul prin cercetări, fără a se cunoaște puterea de rezistență a bazei și natura împrejurărilor, învățămîntul românesc în Macedonia a rezultat subred și nepotrivit cu intențiile bune, cu cheltuielile însemnate și cu speranțele mari. Conducerea și supravegherea lui de departe nu i-a adus fără îndoială un folos însemnat. Jertfirea dictatorului local și înlăturarea ideii unui nou dictator ca acela a fost hotărîri nenorocite.

Școala noastră de acolo nu-și atinge încă pe deplin scopul național, care e de a pregăti copiii pentru o viață în sensul poporului nostru și, în același timp, de a lumina până departe conștiințele întunecate sau umbrite, prin razele limpezi și calde ce pornesc de la dînsa. Din acest amvon s'a predicat prea puțin și s'a uștigat prea puțin credincioși, de pe această cetate n'a filfiit destul de mindru steagul. Și poate că defectul cel mare a fost, nu lipsa de convingere, ori lipsa de rivnă și de pricepere a profesorilor — de și pe alocurea a fost și aceasta, ci caracterul artificial, de lux și de trufie, al școlii, în care bicicletele d-lui Tache Ionescu ar fi fost tocmai ce trebuia să fie ca să încunune o măreață operă. Căci școala nu chiamă nici-odată mulțimea prin strălucirea idealului la care îndreaptă — idealul nu strălucește decît pentru ochii pregătiți să-l vadă, precum minunile nu se împlinesc decît pentru acei ce le așteaptă: școala ispitește prin folosul practic ce iese din ea, prin ajutorul pe care-l dă pentru a înfrînge nevoile vieții; celelalte, lucrurile mari, se cîștigă pe alătura. Însă, precum se știe — dar nu în destul — școala românească din Macedonia n'a răspuns nevoilor de acolo: ea n'a pregătit pentru negoț, n'a pregătit pentru meșteșug, n'a pregătit pentru întreprindere, mai ales aici la noi, pe fiii unor oameni muncitori și ageri. Înriurită de luptele naționale învierșunate, ea n'a dat cunoștința limbilor folositoare omului practic. Răzimată pe credința

că orice element românesc trebuie să fie ca acela de la București, ea a jertfit fără milă, de la începutul învățaturii de carte, acel dialect macedonean, așa de deosebit de graiul nostru și pe care noi nu-l înțelegem, dar care deșteaptă atâtea amintiri duioase la aceia cari l-au vorbit din neam în neam, cari l-au scris cu dragoste atunci cînd nu știaū alte litere decît cele grecești, cari s'au deosebit într'acest semn de popoarele incunjurătoare, ce rideau pentru această limbă de «Vlach», de «Vlachul șchiop».

De și e cam tirziū într'o epocă de crisă, cînd fiecare clipă își are prețul, unele din aceste greșeli se vor îndrepta poate. Arominii vor avea poate școala primară aromîneasă, oamenii practici vor putea trimete copiii lor la o școală practică. Și atunci binele, acel puțin bine la care ne putem aștepta, se va face în acelea din satele și orașele macedonene, unde se vorbește o limbă romanică.

Dar aici vreaū să ating un alt element din această nouă și interesantă problemă a culturii românești: legătura pe care o au și pot s'o aibă Rominii macedonenii cu literatura noastră, care trebuie să fie floarea ultimă a vieții noastre întregi și testamentul pe care o generație îl lasă altei generații.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un exemplu:

Reții din Alpī sînt o mină de oameni; ei staū sus pe munte, aū cîteva sate și un orășel. Bogăția li lipsește, și un viitor național nu se deschide innaintea ochilor lor. De-o parte îi strîng Nemții, de alta, Italienii: oamenii din popor amestecă neconținut cuvintele străbunilor cu vorbe luate de la vecinii din Nord și de la cei din Sud, și ei nu pot deosebi ce e moștenit și ce aū împrumutat, ci socot adese ori că spun nemțește ceia ce aū exprimat în străvechea lor reto-romană. Nimeni nu-i sprijină, nimeni nu se gîndește la dînșii în orice fel de combinație politică: n'au nici-un centru administrativ saū religios în jurul căruia să se adune, în numele căruia să se recunoască.

Totuși, există o literatură reto-romană, care vine din evul mediu depărtat și se îmbogățește în fiecare an cu cîte ceva. Filologii privesc cu cel mai mare interes aceste ultime flori ce țînesc dintr'o sevă ce tot scade, pe un biet arbore închircit de bătrîneță, într'un unghiū de stincă. Dar nu numai filologii se bucură de această înflorire săracă, ci atîția oameni de țară, atîția oameni de oraș chiar, unii mari funcționari ai Elveției, cari-și zic cu ochii în lacrimi: uite așa a vorbit mama și tata și lungul șir al innaintașilor morți!

«Dialectul macedonean» nu e o limbă rece, grosolană, pietroasă : în el se zbate o viață țerănească, o milenară viață de ciobani, în care s'a prins poesia sălbatecă a munților goi, căldura văilor verzi. Și ce s'a scris într'insul? *Ceva, pentru noi, aceștia de aici.* Citeva versuri, ca să recomande prin această ofrandă curioasă, pe cutare tînăr de loc din Macedonia, care se înfățișa tîrînd după dînsul o prefață iscălită cu un nume cunoscut. Dar cit de colo se vede că aceste versuri eminesciene, franțuzite, imitate și contrafăcute nu sînt pentru aceia, cari, dincolo, în depărtarea Ținuturilor muntoase ale peninsulei de peste Dunăre, ar aștepta cu atîta dor un cîntec cîntat pentru ei, o poveste spusă pe înțelesul lor, de cărturari ieșiți dintre dînșii. Cutare exercițiu prin ziare care apar în București nu prinde și nu răzbate. Ar trebui cărțile simple, multe, ieftene, care să poată fi în mîna tuturor. Și aceleă nu sînt încă:

*

Dar, pe lîngă această literatură, Romîni macedoneni cari au trecut prin școlile noastre superioare și s'au folosit de dinsele, ni mai datoresc ceva, pe care cei mai aleși dintre dînșii au început să-l plătească (și, pe lîngă dînșii, alții, cari sînt mai puțin aleși, și nici chiar chemați).

Ei știu limba românească de aici întocmai ca și noi. Dar capitalul lor de amintiri, de icoane din natură, de scene din viața socială, dar timbrul sentimentelor lor sînt totuși altele, fiindcă același soare a luminat pentru dînșii alt pămînt. Și ce plină de interes e această viață pe care o cunosc ei: o viață de sat neschilodită de cultura modernă; arhaică și primitivă, bogată în simțiri foarte curate și în hotăriri foarte puternice, și, în același timp cu viața aromînească, ei au la îndemină viața atîtor vecini, cari nu sînt numai vecini, ci sînt zilnic și pretutindenți amestecați în viața lor: Slavul hursuz și crunt, Albanesul cavalier, Turcul patriarcal de la țară, Turcul putred de la orașe, Grecul viclean și fanfaron, care se coboară din Tersit și-și aduce aminte de Achille.

Intr'unul din prea multele ziare macedonene care iese la București, arătînd, nu atîta un mare entuziasm, cit o mare neînțelegere între sine, vedeam de o bucată de vreme un foileton de d. Nuși Tulliu, care a scris și citeva poezii. Foiletoanele nu le cetesc, și mai ales cînd au urmare: e un vechi defect de care nu pot să scap. Odată am cetit un fragment din romanul d-lui Tulliu; era o zugrăvire de mic oraș macedonean, zugrăvirea unui han, unei cafenele unde niște ofițeri turci spuneau lucruri interesante; era bine și ins-

tructiv. Mi-a părut rău că această povestire va rămînea îngropată în foiletonul ei.

Cu o adevărată uimire bucuroasă am primit acum cîteva luni, de la un fost elev al mieu, care iscălia cu un pseudonim pe care l-am prefăcut în «N. Macedoneanu», o schiță din lumea macedoneană, pe care mi-o trimetea pentru «Sămănătorul». De la acel care se vădia acum ca scriitor de talent, îmi rămînea amintirea unui băiețaș mărunț și sfios, care putea ceti pe Bizantinii în original și avea o mare admirație pentru stradele curate ale Bucureștilor. Acum însă aveam înaintea mea pe un povestitor de tot hazul și de tot interesul tragic în același timp: limba de aici o mlădia ca și buniu scriitorii din România, și spunea simplu, glumeț, vioiu și foarte iute o mulțime de lucruri cu desăvîrșire nouă. Schițe de ale lui aū apărut pe urmă — căci, nu știu de ce, nouă nu ni-a mai trimes — prin alte reviste, prin ziare macedonene, prin ziare politice de aici. Fiecare Duminecă îmi aduce *Romînul de la Pind*, din care cetesc exclusiv foiletonul — fără urmare, și, ca o esecție —, foiletonul finului mjeu (căci eu l-am botezat literar). Nu cred să se găsească în altă literatură cu atîta humor viața de cafenea politică grecească: șiretenia proastă, megalomania naivă a avestor împărțitori ai Balcanilor sînt magistral reproduce. Culegerea acestor bucați într'un volum ar impune încă un nume de scriitor literaturii noastre tinere.

*

Ivirea unei literaturii populare în dialect, publicarea în limba de aici a unor astfel de schițe macedonene, apariția unor lucrări științifice de folklor și etnografie ca ale d-lui Pericle Papahagi — și ce cîmp imens e deschis cercetătorilor de graiū, cîntec și datină! — ar dovedi că din acest punct de vedere a rezultat ceva din silințele culturale ce le-am făcut, noi cei de aici, pentru Macedonia.

N. IORGA.

VERSURÎ VECHÎ

Nici spre dreapta să lăsăm, nici spre stînga parte
 Mintea și ochii noștri spre lucruri deșarte:
 Melcul merge cît de 'ncet! Calea dreaptă ține:
 Făr de necaz ajunge la virf și margine.

(de Ghenadie din Cozia, 1747: traducere).

CÎNTEC DE VITEJIE

Dușmanii crunți și blestemați
Se adună mulți la număr.
Strigați din corn, feciori, strigați!
Se adună mulți la număr...
Cu noi vor pune codrii umăr,
Schimbându-se 'n oștiri de frați!

Și'n volbură de fier și foc
S'or prăvăli, tunînd din munte.
În voi dușmani fără noroc
S'or prăvăli, tunînd din munte!
Și ghioga va pocni în frunte
Și capete-or sări în joc!

Pe ale Țerii noastre flori
Vârșă-vom caldul nostru singe.
Ca să scăpăm de-asupritori,
Vârșă-vom caldul nostru singe.
Și nimeni, nimeni nu s'o plînge!
E dulce pentru-ai tăi să mori!

O, Dumnezeu din ceru-aprins
Ni-azvirle steagul Libertății!
Un vuet mare s'a întins:
Ni-azvirle steagul Libertății!
Înfipt în porțile cetății,
În falduri Țara a cuprins.

S'a pogorit un serafim —
Oțel în trup, lumină'n minte, —
Ne dete ca să biruim
Oțel în trup, lumină'n minte!
Trăiască Țara! Înnainte!
Orî liberi toți, orî să murim!

G. VILSAN.

CIOBĂNAȘUL

— Culcă-te colea jos cu capu spre sfintu soare... Așa... Acum rășchiră mîinile 'n lături, bine, bine.

— Fă-mi ce mî-ei face mai repede, babă Ușo, că acu'm'iese oile din sat și dă pă griu.

— Lasă, Guță, să scapi dă piroteală, băițașule!

După ce se întinde ciobănașul pe jos în mijlocul drumului, baba, cu un cuțit ce-l scoate din poală, îi face semnul crucii, atîngîndu-l ușor la frunte cu leafa și ceva mai apăsător la piept de-asupra chimirului, apoi la umeri, și șoptind din buzele subțiri și supte ca de apă un descîntec. Toate cutele frunții îi sînt ridicate pînă supt moțul basmalei și cu doi ochi albaștri ca două mărgelile își urmărește mișcările ca într'un rit. Alături și-a adus o mătură și două trestii lungi, ce le smulse de sub lații coșarului încă de cînd se îngina ziua cu noaptea, cînd zboară somnul de pe ochii copiilor. Iea trestii și le pune 'n cruci pe trupul ciobănașului, una de la frunte pînă între tălpile opincilor, unde-i face o crestează cu cuțitul; altă trestie pe piept și pe cele două brațe răstignite în pulberea drumului, făcînd semn cu cuțitul și acestea la locul potrivit. Retează apoi de la semne și pune măsurile luate una lîngă alta. A trecut la brațe cu un rupt și ceva; aici e cusurul.

— Aoliu, maică, iată că-ți trece!... Bine-a făcut stăpîn'tău dă te-a trimes la mine... Să fi venit din zori... Ia, scoal' cu bătrina!... Așa... Să-ți mai tai și mîne și poimîne.

Și pe cînd se scula băiatul, baba îi risipi pe spate o mină de mălaiu din poală, și cu mătura îl mătură jos.

— Haida! Leac să-ți dea maica Precista!

Ciobănașul, fără să zică grai, își zvirlu gluga cu merinde pe spate, își puse căciula pe ceafă și, luîndu-și ciomagul, o rupse la fugă, cu ochii la turma care ieșise mai toată din sat, lăsînd în urma ei un nor de praf ce inneca salcimi de pe lîngă drum. Soarele, ce strălucia de la răsărit cu cele dințiiu raze călduroase, multe ca firele de gene dimprejurul unui ochi, părea că se iea la 'ntrecere cu ciobănașul și-i aleargă tot mereu nainte, străbătător printre case și pomi, cari aruncau umbre încă lungi. Clopotele berbecilor sună din ce în ce mai deslușit. Cel ce sună mai gros pare mai departe. E al berbecului cel mai mare, care s'a cam grăbit să scoată oile din sat... De n'ar fi tras oile la griu! Le duce la gloabă logofătul. Și îndată

ciobănașul simți că i se răsucesc periile capului de la rădăcină, căci își aduse aminte de păruiala mîncată cu trei zile 'n urmă de la stăpîn'său, cînd acesta îl prinsese picotînd între doi mărăcini, pe cînd oile se răzniseră care 'ncoțoro. Luți înc'odată pasul, fluierînd cîinii ce rătăceau pe un maidan în urmă. Oile au ajuns departe în șir lung și rar, și parte din ele au intrat chiar pe griu. Foarte îngrijat, ciobănașul dă fuga cît poate, dar de o dată înlemnește, văzînd cum de pe o altă linie a satului iese însuși logofătul călare și se repede la săritele spre turmă, o ajunge și întoarce în goana biciului pîcul de oi din griu, minîndu-l către oborul de gloabă. Șirul întreg ocolește spre sat. Ciobănașul dă fuga buimac, strigă desnădăjdut cu glasul lui suptire: «Lasă oile!» Dar într'un zadar își sparge capul, amăritul! Vede și el asta și-și domolește pasul, urmărind cu privirea toate mișcările logofătului, care da călcîie calului și-l strunia cînd într'o parte, cînd într'alta, ca să strîngă buluc oile, ce nu pricepeau de ce sint împinse atît de silnic p'ăst drum neobîcînuit și către sat, în vremea cînd ochii lor căutau cîmp și iarbă. Ciobănașul sta și se uita. Pentru o nimica toată i le lua la obor. Să se facă numa' ispașă... Apoi îi veni așa în gînd că el nu poate să fie învinovățit. Dar o nălucă îi trecu repede pe la ochii pierduți departe în seninul dimineții: O față răutăcioasă, strîmbă, batjocoritoare, care parcă l'a îngînat urit cu «ihî!». ~~Cu alte cuvinte~~ «Prostule, crezi tu c'ai să scapi ieftin?» Urechile încep să-și țiuie, ochii i se împăinjenesc și parcă o mîna îl strînge de gît. Mai era chip să se întoarcă el acasă, să dea ochi cu stăpîn'său și să-și spună isprava? I se zbirli iar părul la gîndul ăsta, și, inchipuindu-și aievea fața roșie a lui stăpîn'său și statul lui de jidov, îi veniră în minte cuvintele ce i le zisese acest om-grozav cînd cu bătăica:

→ Măi, dacă la oi nu ești bun, atunci la ce te mai ține Simpietru pă lumea asta? Nicî una, nici două, te ucid, înțelesu-m'ai? Te duc miine la ogor, te leg covrig dă rotila plugului la capu brazdi și ar cu tine pîn' la ăllalt cap, mă și 'ntorc și te dăslug pă locu un' te-am legat. Ai băgat la ciufulitu-ăla?

Îl cotoșogeste, nu alt-ceva, cînd s'o duce acasă. Și se gîndia trist, mergînd în neșire pe drumul cîmpului, că n'are pe nimeni sa-i puie parte și lui cit de cit. Aș, și-ai găsit, cine să-și puie obrazul pentru «sluga de la oi»! Băiat străin, venise așa într'o dimineată în sat aci, avînd pe el numai un ilic de franea, iar în picioare o pereche de opinci numai potloage. Așa copil fără trîște ce fusese el pe lumea asta nici n'ai văzut! El părinți n'avea, nici nu deschisese ochii pe ei-măcar. Într'o primăvară rămăsese de turmele care se suiau din

baltă către munte, ademenit fiind de simbria ce-î făgăduise un român. Stetese doi ani la acel român, dar gologan nu văzuse de la el, că era om sanchiū și sucit care-î căuta nod în papură ca să nu-î dea nimic. Totdeauna se plingea că i se face pagubă la turmă. Te miri ce găsia : Ba că dă oile la apă stătută și are să i le îmbolnăvească, pe toate de gălbează ; ba că bătătorește cu ele numai izlazul și miriștile de li se juipoaie și gingiile ; și cite și mai cite. Cînd îndrăznia de-î cerea bani, apoi țin'-te funie să nu te rupi ! Toate i le aducea aminte cu virf și îndesat. Și încheia : « Nicî cu pielea nu te plătești de mine, cită pagubă mi-ai adus ! »

Ciobănașul își depăna greu și trist aceste amintiri, pe cînd pasul îl ducea mereu înaintea pe drumul lung cu urme vechi și proaspete de tot felul în țărîna subțire, smăcinată. De undeva de departe veniau hăuliturî de plug, ce-î treceau pe la ureche ca niște glasuri de pe alt tărîm. N'avea noroc și pace. Fugise de la acel stăpîn și-l înemerise pe cestălalt, văz-doamne de mai bun. Acum nu putea să-î intre 'n voe nici acestuia. Ce să facă ? Să iea ochi de fiară și să fugă și d'acî ? Bine, să fugă ; dar încotro s'o apuce ? Știe el ce-o să găsească dincolo, sub poalele cerului, în satul spre care a privit adesea ori îndelungat și l-a văzut învăluit într'o ceață străveziū-albăstrie, tainic tremurătoare în pîcla de la amiază ? Nicî nu știe cum îi zice satului. Și dincolo de el ce romîni, or mai fi ? Romîni ori fi, or cine știe ce nație o fi lăcuînd p'acolo ! Își adincește ochii într'acolo ca într'o prăpastie care-l atrage fermecătoare și infiorătoare. « Va să zică mă duc d'acî ? » Se gîndia el acum. « Par'că mă trage cu ața. » În singurătatea splendidă a cîmpului vîrgat cu holde verzi, nemișcate, totul începu să i se înfățișeze supt o lumină nouă, necunoscută. Drumul pe care mergea și mai mersese de-atîtea ori, era și nu era același. Nu se mai opria acum acest drum în cutare vâlcea, pe unde apuca ciobănașul cu turma lui, ci mergea înainte pînă unde poate prinde zarea ochiului, iar noul și necunoscutul pe care-l aștepta se răsfrîngea și asupra cunoscutului. Iată că trece și de vâlceaua pe unde-și ducea « oițele lui ». Acum e pe pămînt nou. Inimă i se mișcă în piept neliniștită, și la lingurea parcă-î suflă un vînt rece. Îi e teamă să se mai uite înapoi, simte c'ar pierde curajul și n'ar merge mai departe. Nu mai fugise el oare odată ? Fugise, da, de la un stăpîn nedrept, dar acum el era vinovat ! Pasul îl duce înaintea, dar par'că de la fiecare picior îi atîrnă cite o nojiță și cineva își face de lucru să-l tot tragă de ele, făcîndu-l să calce pasul greu și strîmb. De odată tresare. Ue mierloiu își cîntă undeva cîntecul caprițios al libertății sale. Ciobănașul își aruncă privirile și vede la o azvirlitură

de praştie un păr sălbatic stingher, ce i se aţine la drum. E curăţat părul de crăci pînă sus, așa încît coroana lui, cam pornită într'o parte, pare un cap semeţ de paznic uriaş, ce se uită ţintă pînă în zare şi descopere tot ce se află de cîmpii. Împărăţia asta goală de oameni şi de dobitoace, luminată de un soare atît de frumos, ai zice c'a fost urzită numai pentru acest uriaş paznic care, ascunzînd bine în gitlejul său pe meşterul mierloiu, pare că fluieră chiar el ca să-î treacă de urît. Cum se apropie, ciobănaşul nu mai aude nimic. Dar, după o clipă, o adiere, născută pe vre-un lac şi rătăcită pe cîmp, trece printre frunzele mărunte şi rotunde ca nişte părăluţe ale părului, iar din miile de atingeri uşoare ale lor se articulează un freamăt lung ca un oftat adînc. Băiatul se înduioşază mult fără să ştie cum şi pieptul i se umflă de asemenea de un oftat, căci se vede singur şi oropsit de noroc în mijlocul unui cîmp, ca acel pom sălbatec care rămîne în urmă în tăcere desăvîrşită, ca şi cum freamătul lui dureros fusese pricinuit numai de trecerea aştui copil, la a cărui nenorocire fusese martor din depărtare.

Ziua se face tot mai caldă, mai luminoasă. Ceva nou risipeşte în curînd mîhnirea copilului. Nu bănuia pînă acum ca satul d'innaintea lui să fie așa mare. Îl ştia numai pînă la gura aceia de vale. Iată, sat a fost şi'n fundul văii... Întăiu o căsuţă albă străluceşte acolo la soare... Iată altele învelite cu fier alb, care sclipeşte, şi cu fier văpsit în roşu... O cumpănă de puţ devale... Ce privelişte blindă i se arăta ochilor! Ia!... Latră un ciine, îl aude ca prin vis... Cum îl mîngîie lătratul ăsta! Parcă i se ia o piatră de pe suflet. Unde-or fi căţeluşii lui acum?... Duluş ăl negru...

—Aşa-mi păzeşti tu oile, Guţică neică, minca-te-ar neica! Stăi acolo!... Să nu mă faci să alerg după tine, că pe urmă te omor cînd te-oiu prinde. Parcă-mi spunea cineva că o să mă bagî în bucluc tu pe ziua de azi! Ah, minca-ţi-aş eū coliva ta de zezec şi de motolog! Zi, te-a muşcat şarpele de inimă să fugi de la casa mea, hei? Şi, cînd zise «motolog», vlăjanul de stăpîn îl prinse cu mîna lui grea de ceafă şi începu să-i arză la spete cu o codirişte de corn. Băiatul începu să ţipe.

— Nu te speria, că nu te omor. Vreaū numai să scot din tine cîteva suflete d'alea ale naibi... Na! Ia mîna!... D'alea ale naibi, ca de la cotoiu care mi-a răsturnat' bunătat' de oală cu brînză...

SPRE BUCOVINA

Ducînd în inimă cîntec și 'nchinare
 Călătoresc în sfînt convoiul pioșii,
 În drum i-adastă codrii vechi, pletoșii,
 Doinind minunii din vremuri legendare.

Trecutu-î plin de-avînt, de-apusuri roșii...
 El stoarce stropi din sufletești izvoare,
 Să picure adînc-cuvîntătoare
 Pe locuri unde-aû stăruit strămoșii...

Suceava 'n zări s'a luminat de-odată...
 Învăluți în slava ei curată,
 Ei merg cîntînd, cu frunțile senine.

Tăceți adînc! Pășiți ca'n sfînte-altare!
 Să 'nu-L treziți din visuri seculare,
 Să-și vadă sfîntul cuib pe mină străine...

P. CERNA.

BCU Cluj / ~~Cluj~~ Library Cluj

LA SECERE

Pe dealuri, pe cîmpuri e muncă din greu.
 Potop de lumină se varsă de sus,
 Căldura te arde, tu seceri mereu,
 Că fete ca tine, măi harnice nu-s.

Și părul în valuri pe frunte-ți se lasă,
 Iar griul te 'ncinge și-ți trece de briu...
 Și tare măi ești tu, copilă frumoasă, —
 Frumoasă și mîndră ca spicul de griu.

O boare ușoară și lină adie,
 Și 'n valuri de aur se mișcă tot lanul;
 Se mișcă și gîndu-mi mîhnit, că nu știe
 Cu cine-ai să seceri, frumoaso, la anul?...

Căiuți.

L. MĂRICAȘ.

NOTE DIN CALĂTORIE

Sintem în dreptul Siciliei. Mare, cer și iar mare. M'am săturat de atita zbcucium. Nimic nu înveselește ochiul, nimic nu mîngie sufletul. Cît poți vedea cu ochii, totul e o întinsoare neagră-vinată de valuri cari se perd, se răsfrîng, se aruncă cu furie asupra vaporului, voind să-l înghită.

Aceleași și aceleași mișcări le fac în cușca asta strîmtă, unde par'că sint un oșîndit. — Sună 12. La vremea aceasta marinarii ies din cabinele lor cu strachina subsuoară, cu lingurile în mîni, alergînd la bucătărie să li se împartă mîncarea. Parcă-s niște căișori dresați, cari nu se mișcă, nu mîncă și nu dorm, decît la sunetul clopoțelului și la comanda căpitanului. Căpitanul! Pe cît respect și admirație, pe atît și groază am căpătat de omul acesta mic, slăbănog, cu ochii întunecoși. — El e suveranul nostru. O mișcare greșită, și gata! Atîrnăm de dînsul ca frunzele de ramuri. Cîte-odată, cînd îl văd trecînd pe punte, cu șapca lui neagră pe cap, cu mîinile în buzunar, cu mersul iute, simt un respect adînc, în cît par'că-mi vine să-i cad în genunchi și să-i zic: «Aibi-ne în grija ta, stăpîne!» Dar el trece mîndru și toți din cale i se daă la o parte și toți își descopăr capul, cu respect.

E înfricoșător să-l vezi noaptea sus, pe comandă, cum privește nemișcat infinitul mării, atent la ori-ce sgomot, la ori-ce lumină. Cîtă frămîntare în creierul lui!

Ziua, mai mult staă în cort. Ascult vîntul cum suflă în pînzele albe și cum șuieră cîte-odată așa de dulce, așa de plăcut, că te farmecă. Cînd și în cort mi s'a urit, ies pe bord, mă tolănesc pe scindurile goale și cu ochii deschiși, încep a visa la țara mea iubită. «Dragă Romînie!» Și cuvintele acestea le repet de zeci de ori, din sufletul mieu, din inima mea, din toată carnea mea, cu atita dragoste, cum nu mi-am închipuit-o niçi-odată! Numai cine a călătorit zile întregi pe țărături străine, pe ape adînci și negre, în mijlocul unor oameni cari nu înțeleg nici boabă din frumosul tău graiu, numai acela știe cît preț are moșia părintească. Mă revăd copil nebun, visător, ars de dorința de a călători, umblînd prin portul Galaților umilit, rugător, întrebînd pe toți cum aș face să călătoresc. Și acum, cînd sint aici, în scoica aceasta, lungit, privînd cerul care e așa de departe, ce dor nebun mă cuprinde, de țara mea, de casa mea, de toți ai mei! Ce suflet sbuciumat și ce dorinți ne-bune îmi ard sufletul! Cum aș ști să-l prețuesc, să-l mbrățișez pe cel din urmă venit, care m'ar întreba în limba mea: «Frate Neculai, ce faci?». Marinarii toți sunt Greci din Kefalonia; oameni pe cît de buni, pe atît de răi. Crescuți pe ape, în mijlocul furtunilor și a nesiguranții de ziua următoare; oameni aceștia, seara, cînd aă isprăvit lucrul, se string cu toții roată și încep să cinte sau să povestească din scumpa lor *patrida*, din țermii cu soare, portocale și lămii. Mai toți sunt tineri, înalți, viguroși și hotărîți. Și, cînd mă gîndesc ce drame se petrec în sufletele lor, îmi vine să-i sărut, să-i îmbrățișez ca pe niște frați nenorociți, goniți de la sînul celor scumpi, de *pinea* care

se câștigă așa de greu în țara lor. Mai toți au o mamă, o soră, o ibovnică, care plînge și suspină de dorul lor, în ceasuri grele din noapte, cînd cerul se îmbracă în nouri negri de plumb, cînd cad ploii reci și gem vînturi înfuriate.

Am aici pe puncte un tovarăș de călătorie, care e străin ca și mine. Dar ce deosebire între noi amîndoi! Pe cînd el călătorește de nevoie, izgonit din țara lui, eu mă izgonesc singur. Abia două săptămîni și am devenit ca frații. E un tînăr scund, cu ochii lucitori, cu nasul coroiat, barba mare; are o vorbă așa de dulce, că te farmecă. Îl chiamă *Romanoff* și vine din Rusia, unde a fost urmărit de credincioșii Țarului.

Ce suflet chinuit e și *Romanoff*! Ne înțelegem în franțuzește. Vorbește stricat, dar lasă că și eu nu-s mai prejos. Seara, de obicei, stăm alături și cîntăm. El îmi cîntă melodii din stepele Rusiei, eu doine din munții noștri.

Într-o zi i-am cîntat: «Rătăcesc pe căi străine», și i l-am explicat pe franțuzește. Cîntecul acesta l-a atras așa de mult, că nu m'a lăsat pînă nu l-am învățat melodia și versurile.

Adese-orî îmi spunea: «Cîntecul acesta simbolizează durerea vieții mele».

Cîte odată, cînd liniștea nopții domnia peste toate, cînd și marea, obosită de luptă și frămîntare, adormia, auziam din prora vaporului o melodie dulce care se pierdea așa de trist, așa de fermecător, încît fără voie rămînea în loc ascultînd.

Era bietul *Romanoff*, care-și cînta cîntecul favorit.

Într-o seară, pe cînd stam tăcuți privind nemărginirea de ape, mi-a povestit ceva din viața lui:

«Am văzut lumina soarelui», începu *Romanoff*, «într'un sat din fundul Caucasului. Acolo mi-am trăit copilăria, în mijlocul naturii sălbatice și fermecătoare. Am învățat graiul strămoșesc și cîntecele lui. M'am adăpat din viața senină; m'am învățat a iubi pe cei asupriți. În mijlocul Malo-Rușilor, oameni buni la suflet, am căpătat încrederea în mine, și curajul. Petreceam nopțile în mijlocul lor, Jîngă focuri mari, alături de turmele de boi, ascultînd povești de viteji în lupte uriașe. Ce fericit eram! Unde m'am gîndit vre-odată, că am să petrec vremuri pline de durere; că am să-mi părăsesc satul și am să pribegesc pe căi străine, înfricoșat de tot ce poartă sabie și vine în numele Țarului. Ah! scumpul mieu, ce vremuri!

Murise tata. Acum eram mărișor. Mama, bătrînica mea mamă, toată încrederea și-o puse în mine. Cîte odată, în amurgul serei, pe cînd cele din urmă raze apuneau pe fruntea Caucasului străbun, stam în cerdacul casei și vorbiam de viitor. Mama îmi spunea: «Așa e, scumpul meu *Nușa*, că ai să ascuți pe bătrîna *Prascovia Alexandrovna*?» Nu știu de ce atunci, simțiam zguduirii în suflet. Erau, se vede, presimțiri despre un viitor îndepărtat.

Mai tîrziu, cînd m'am făcut mare, vînturi rele se abătură peste sufletul meu. Într-o zi, i-am spus mamei că aș dori să învăț mai departe. Puțin după aceea, am lăsat-o cu lacrimile în ochi, singură, și eu am pornit la *Moscova*. Vara, cînd mă întorceam în satul meu, eram mai schimbat; și mama începu a se îngrijii. Eram veșnic preocupat, căci dorul de vremuri mai bune

ardea în sufletul mieu. Înțelegeți tu, scumpul mieu. Îmbrățișasem ideile cele nouă.

Tirziu, auzi biata mamă de cele ce se petrec la oraș și tare se mai îngrijia. «Nușa, scumpul mieu», îmi zicea dînsa. De ce nu rămîi în satul tău, lângă mormîntul părinților, să trăim împreună viața liniștit. Avem casă, pămînt, de toate; eu nu pot îngriji, sînt slabă». Dar vorbele ei nici o impresie nu-mi făceau. Izgonit de la Moscova, am fugit la Petersburg, unde, supt un nume fals, m'am înscris la Universitate.

Începusem a cerceta tot mai des societățile studentești ale nihilistilor, și munciam din toate puterile pentru răspîndirea ideilor noi. Străbăteam circumumile, vorbiam poporului, deschis, cu fruntea sus. Ajunsesem să conduc un cerc; dar poliția mă bănuia.

Atunci am primit o scrisoare de la mama, care mă ruga, pentru cea din urmă oară, să vii s'o văd înnaintea morții. Între altele îmi spunea: «Dormi-ți, scumpul meu Nușa, să te văd, pîn'ce nu voi închide ochii. Eu am auzit, poliția te urmărește; te va prinde și în ștreang vei muri; iar eu mă voi stinge de durere, fără să-ți sărut frumoșii ochișori, înnainte ce Domnul mă va chema lângă prea-credinciosul Vladimir, tatăl tău».

Citind scrisoarea, am plîns amar. A doua zi am plecat în Caucas. Am găsit-o așteptînd.

Era în spre toamnă, și toamnele sunt urite la noi. Noaptea une ori, pe cînd vînturi grele mugiau în fundurile prăpăstioase ale Caucasului, glasuri par'că mă chemau, mîinindu-mă la datorie. Pe o noapte neagră, am părăsit-o. În durerea despărțirii, am sărutat pragul casei. Am mers cu teleaga pînă la stația cea mai apropiată. De acolo i-am scris o scrisoare în care o rugam să mă ierte, de greșeală. Multă cale, am plîns amar! Pe urmă, dacă am ajuns la Petersburg, am aflat vești rele. Poliția aflase de societatea noastră și mă urmăria. Atunci m'am hotărît să fug, decît să-și riză ei de mine. Noaptea une ori mă schimbam în veșminte de țeran și cutreeram orașul, luîndu-mi *adio* de la tovarăși.

Cînd totul fu pregătît, am pornit, alegînd Franța, unde poți fi mai la adăpost.»

Și, isprăvind povestea, Romanoff oftă dureros, și, cu glas stîns, de te seca la inimă, începu să cînte:

«Rătăcesc pe căi străine...»

Iar cînd ajunse la strofa: «Am lăsat mamă duioasă, se întrerupse, și, plîngînd ca un copil, îmi zise: «Cînd s'o mai revăd și cum să-ți scriu din Franța? Va muri de durere, o știu. E foarte slabă și mult a ținut la mine!»

Căutați să-l mîngîiți, să-l încurajez, dar ochii mi se umplură de lacrimi și, părăsindu-l, intrai în cort.

SONET

În neodihnă nopțile de-arindul
 Mi le petrec în preajma casei tale;
 Și'n ochii mei, învăluți de jale,
 Vezi sufletu-mă amorul ucizindu-l.

Tu, veșnic vis al suferinței sale,
 Frumoșu-ți chip de ochiu-mă ascunzându-l
 Privești... și 'ncet ți se 'ntristează gândul,
 Și plîngi că soarta mi te-a scos în cale.

Căci știi că zid de nepătruns desparte
 A' noastre inimi pentru veșnicie,
 Ca dulcea vieață de eterna moarte.

De dureroasa-mă dragoste ți-e milă:
 Dar dorul tău spre altul te imbie,
 Și-ți farmecă tot sufletul, copilă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EUGEN CIUCHI.

CRONICĂ

D. Iosif Vulcan a serbat săptămîna trecută aniversarea de patruzeci de ani de cînd a întemeiat revista sa «Familia», care iese la Oradea-Mare. Cu acest prilej bătrînul scriitor de peste munți a primit felicitările cele mai bine meritate pentru lunga sa activitate de răspînditor al literaturii românești; un număr de persoane au organizat o reprezentație de teatru, în programul căreia figurează o lucrare a jubilarului; în multe feluri i s'a dovedit că, măcar în unele părți și prin unele individualități, poporul nostru nu uită binele, mare sau mic, care i se face.

Poate ar fi fost bine ca, pe lângă albumuri de fotografii, să se dea d-lui Vulcan și ceva care rămîne mai mult și-și iea locul în istoria literaturii pentru care a muncit redactorul din depărtata Orade: anume, o cărticică de omagiu. Dar d. Vulcan s'a ales numai cu cîteva articole de ocazie care formează numărul de jubileu al «Familiei», tipărit cu luxul ce se cuvine la o zi rară. În broșură se cetesc versuri de Vlahuță, de d-na Poni, de d. A. Naum, un articol al d-lui Maiorescu, larg conceput și puternic scris, și încă două-trei contribuții care ar mai face să fie notate; încolo, — bunăvoință.

N. I.

Știm că 'n sesiunea sa cea mai nouă Academia Română a răsplătit c'un premiu de 2000 de lei valoroasa istorie a școalelor române din Brașov, datorită vechiului lor profesor d. Andrei Birseanu. Acum ni se scrie că dînsul a renunțat cu desăvîrșire la partea materială (cea rîvnită de obicei!) a premiului, donînd suma întregă liceului, ca fond de cumpărat cărți bune ce se vor împărți elevilor drept premiu. Fapta d-lui Birseanu, care nu este un om bogat, ci un scriitor român supt toate fețele acestuia (decî și sărac), săvîrșită chiar într'o vreme cînd viitorul școalelor din Ardeal pare a se întunece iarăși, este o dovadă mai mult despre conștiința de neam sănătoasă și despre încrederea neclintită ce se pune acolo în biruința învățaturii celei adevărate, care nu-î decît cea națională.

* * *

Un alt profesor al liceului din Brașov, d. Nicolae Sulică, autor al mai multor lucrări științifice de toată valoarea asupra limbii și a literaturii noastre, începe să publice în «*Gazeta Transilvaniei*» (No. 117 și 199) o serie de *Impresii de Călătorie* din excursiunea pe care 20 de profesori și 80 de elevi brașoveni o făcuseră dănușile pe-aici (Sinaia—Constanța—București—Ploești). D. Sulică povestește simplu și plăcut multe lucruri instructive pentru elevi și interesante pentru orî-cine.

Sc.

* * *

Frauz von Lenbach. — Știm că la 6 Maiu a murit la München, în vîrstă de 67 ani, cel mai mare portretist al timpului nostru, pictorul Lenbach. Despre el se poate spune că a fixat în trăsături de pensulă «suflete»; iată ce face nemărgenirea artei lui. Nu numai forma, ci viața, ființa, expresia subiectivă, acea parte sufletească ce răsare în ochi, în față, caracteristică și totuși nehotărîtă, aceasta trăește în tablourile lui. E așa de greu a strînge în cuvinte arta acestui mare pictor! Tocmai ceia ce nu se poate spune în vorbă, exprimă Lenbach prin culori. Lenbach e fiul unui zidar din apropiere de Augsburg. Tatăl său îi hotărăște aceiași meserie, dar fiul simte mai multă tragere de inimă spre pictură, pe care o învață singur la început, ajungînd să cîștige cîțiva franci pe tablouri votive. După moartea tatălui său, intră în Școala Politehnică din Augsburg, pe care mai tîrziu o părăsește pentru München. Aici, profesorul Karl von Piloty, presimțind talentul lui, îl ie într'o călătorie prin Italia și Spania, ca să-î copieze tablourile renumite ale Renașterii, Lenbach studiază amănunțit pe Tizian, Velasquez, Rembrandt, Rubens, Hals, etc., păstrînd în toată viața sa un cult pentru aceștia. Dar tot ce a produs în acest timp, nu lasă să se întrevadă încă mărimea personalității lui de mai tîrziu. După ce și-a sfinșit școala la preoții Renașterii, Lenbach se îndepărtează de felul lor formal de a vedea, îndreptîndu-și adîncimea privirilor asupra sufletului, pe care caută mai cu seamă să-l redea, lăsînd la o parte din ce în ce mai mult orice trăsătură de pensulă ce nu adaogă nimic la expresia vieții. Nu zugrăvirea amănunțită, fotografică a unei ființe îi face asămănarea, și nici co-

pierea exactă a fiecărei încrețituri de pe obraz sau a vr'unui fir de păr, ci «punctele însuflețite», ele represintă ființa și pe acestea caută să le redea Lenbach prin culori. Arta lui e impresionistă în culori, fixînd marginile nesfirșite ale sufletului portretului, lăsînd și loc gîndirii privitorului. El redă numai acele părți caracteristice, care, trecute prin sufletul privitorului, îl lasă să vadă desăvîrșirea. Cînd Lenbach a pătruns un suflet, atunci cu cea mai mare ușurință și cu cele mai puține trăsături îl represintă în diferite stări sufletești, ca și cînd veșnic l-ar avea înaintea ochilor. Așa de pildă portretele lui Bismarck, a cărui privire prinsă 'n culori, spune tot ce a fost, tot ce a vrut părintele Germaniei de azi. Însemnătatea lor nu e numai artistică, ci ele se alipesc la istoria acestui mare om și ca documente de multă valoare. Sînt numeroase portretele lui Bismarck, diferite ca stări sufletești: cînd crunt, cînd blind, cînd trist, și în toate sufletul marelui cancelar este sublim redat, deși numai în mărimea, adîncimea, puterea privirii lui. Acelaș lucru se poate spune despre portretul lui Mommsen, al cărui cap de pasăre răpitoare e prins numai din cîteva trăsături de pensulă (corpul e numai contur). Mai relevez portretul lui Nansen, a cărui voință de fier se citește așa de lămurit în ochii ațintiți departe, portretul Papei Leon XIII, despre care acesta ar fi zis: «prea mult suflet și prea puțin corp», și multe altele, ca Wilhelm I și II-lea, Ludwig I al Bavariei, Albert al Saxoniei, Moltke, Böcklin, Begas, Paul Heyse, Helmholtz, Richard Wagner, etc. Mai toate aceste tablouri par nedesăvîrșite, pentru că Lenbach lua numai fața — în față se cetește sufletul; restul e îngînat sau numai în conturul, sau pierzîndu-se în culori întunecoase; atunci cînd pictorul adaugă vre-un amănunt de îmbrăcăminte sau de po-doabă, mai cu seamă în tablourile de femei, e pentru că prin aceia într'adevăr adaugă ceva la frumusețe. Căci Lenbach a slăvit frumuseța femeii; grația ei, farmecul ei îl redă cu sfînta admirație de artist, care a văzut în lume numai pe om, numai în el frumuseța adevărată, frumuseța formei și a sufletului. Portretele de femei represintă numai acea mișcare, acel suris, acea privire, ce sînt momentul frumuseții sublime. E însă greu ca, vorbind numai de cîteva portrete ale sale, să se găsească generalități cu puțință de întins asupra tuturor operelor ce-a creat; căci fiecare are partea ei caracteristică, pentru care a fost eternisată; nota comună e numai frumuseța, și mai cu seamă frumuseța privirii, în care Lenbach vedea totul. Adeseori, dîndu-și părerea asupra vre-unui om, el zicea: «cap inteligent, dar n'are ochi», sau, cum zicea de Bismarck: «acela are ochi, alții pe lîngă el au numai găuri de nas-turi». Dar Lenbach a îndreptat agerimea privirii lui și asupra naivității splendide a sufletului de copil. Numeroasele tablouri ale ficelor sale Margot și Gabrielle sînt poate cele mai înalte represintări ale nevinovăției copilărești, ale sufletului curat, sfînt, neștiutor de rău, ce privește mirat în juru-î. Îngerul căzut pe pămînt l-a priceput atît de bine Lenbach!

RADU ANDREA.

Berlin, 1904.